

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“ŞEHİR UZAMINDA YALNIZLIK”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: Çağla

Öğrencinin Soyadı: ERGÜL

Diploma Numarası: 001129-0003

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: Yaşar Kemal’in “Deniz Küstü” adlı yapıtında “yalnızlık” olgusu nedenleri ve sonuçları bağlamında nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasının amacı, Yaşar Kemal'in "**Deniz Küstü**" adlı yapıtında, odak figürün içinde yaşadığı toplumla uzlaşamamasının nedenlerini ve bu durumun kişinin karakterinin oluşmasındaki rolünü, birey-toplum ilişkisi bağlamında irdelemektir. Bu çalışmada, yapıtın odak figürü Selim Balıkçı'nın İstanbul şehrinde yüzleştiği yalnızlık sonucu yaşadığı çatışmalar ve içinde bulunduğu ikilemler sonucu yaşadığı türlü haller değerlendirilmiş; Selim Balıkçı aracılığıyla toplumun bir parçası olamayan bireyin bu yapılanma içindeki konumu irdelenmiştir.

Tezin giriş kısmında araştırma sorusu verilmiş ve yapıtın genel hatları üzerinde durulmuştur. Gelişme kısmında Selim Balıkçı'nın yalnızlığı neden ve sonuçlarıyla ele alınmıştır. Selim'i toplumdan uzaklaştıran ve yalnızlığa sürükleyen nedenlerin incelenmesinde yazarın toplum ve Selim arasında yarattığı zıtlıktan yararlanılmıştır. Çalışma esnasında Selim'i öteki konumuna düşüren etmenin toplumla yaşadığı ideolojik karşıtlıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde, Selim'i Selim yapan karakteristik özellikleriyle toplumun algısı arasındaki fark vurgulanmıştır. Gelişme bölümünün ikinci kısmında, yalnızlığın Selim Balıkçı'nın kişiliği üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Topluma ait olamamanın verdiği huzursuzluğun Selim Balıkçı üzerinde olumsuz bir etki yaptığı, içinde bulunduğu ikilemlerin çözülmesinin Selim için bir dönüm noktası olduğunun farkına varılmıştır. Odak figürün içinde bulunduğu uzamın yalnızlığının hem neden hem de sonuç çerçevesinde oldukça önemli bir yere sahip olduğunun altı çizilmiştir. Çalışmada yazarın iletisini aktarmak için başvurduğu tekniklerin en çarpıcı olanlarına yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında, incelemenin sonucunda ulaşılan yargılar değerlendirilmiştir.

Sözcük Sayısı: 211

İÇİNDEKİLER

I.	GİRİŞ	4
II.	BİREYİ YALNIZLIĞA GÖTÜREN NEDENLER	
	a) Toplum Değerleriyle Uyuşmama	5
	b) Toplum Tarafından Ötekileştirilme	8
III.	BİREYİN YALNIZLIĞININ SONUÇLARI	
	a) Kendini Toplumdan Soyutlama	11
	b) Topluma Ayak Uydurmaya Çabalama	15
	c) Suç ve Çöküş	17
IV.	SONUÇ	19
V.	KAYNAKÇA	21

I. GİRİŞ

Bireyin en temel gereksinimlerinden birisi, içinde bulunduğu toplum tarafından kabul görmek ve bu sosyal yapıya dâhil olabilmektir. Bunu başaran bireyler, bir grup tarafından saygı görmenin vermiş olduğu rahatlıkla daha mutlu ve huzurlu bir yaşam sürebilirler, nitekim düşünceleri başkaları tarafından onaylanmıştır. Toplumun bir parçası olmayı başaramayan bireylerse, aidiyet duygusundan yoksun oldukları için, kendilerini boşlukta hissederler ve tutunacak bir dal ararlar. Düşünceleri ve ilkeleri sebebiyle topluma ayak uyduramayan, hatta toplumun genel algısına aykırı oluşlarından ötürü sistematik olarak ötekileştirilmeye maruz kalan bu bireyler, çareyi kabuklarına çekilmekte bulurlar. Yaşar Kemal'in "**Deniz Küstü**" adlı yapıtında da, odak figür Selim'in, temsil ettiği değerlerden ötürü içinde bulunduğu toplum tarafından nasıl yabancılaştırıldığı ve yalnız kalmaya zorlandığı ele alınmıştır.

"**Deniz Küstü**" adlı yapıtında Yaşar Kemal, birey-toplum ilişkisini, Selim'in topluma dâhil olmak uğruna kendi değerlerinden ödün verip vermeyeceği ikilemi üzerinden okuyucuya aktarmıştır. İstanbul coğrafyasında geçen yapıt, kurgulanan şehir uzamında materyalist düşünce yapısının diğer tüm değerlerin önüne geçtiğini, sevgi, hoşgörü, dostluk, doğaya saygı gibi unsurlardan mahrum yaşayan şehir insanının insanlıktan nasıl çıktığını eleştirmektedir. Zulmetmek yerine sevgiyi, çalmak yerine paylaşmayı, hor görmek yerine anlayışı ve yok etmek yerine saygıyı benimsemiş olan Selim Balıkçı, ideolojisine taban tabana zıt olan bu şehirde, kendi benliğini kaybetmeden toplum tarafından kabul görebilmek için zorlu bir mücadele vermiştir. Ne var ki gözü güç ve para hırsıyla dönmüş olan şehir insanı, Selim'i kendisinden uzak tutmuş, hala insan olarak kalmasından ötürü onu ötekileştirmiştir. Selim ise insanlığını koruyabilmek adına, toplumdan kabul görmemeyi göze almış, mutlak yalnızlığına gömülmüştür.

Yapıtta, Selim Balıkçı ile şehir insanı arasındaki zıtlık detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Bu değerlendirmenin yapıttaki en belirgin örneği, şehirli insanın “*kara insanı*” olarak ele alınırken Selim’in “*deniz insanı*”nı temsil etmesidir. Nitekim, Selim toplumda göremediği saygıyı şehir insanının gözden çıkardığı doğada bulmuştur. Deniz insanı, okuyucunun karşısına saflığın sembolü olarak çıkmaktadır. Deniz ve kara insanı arasındaki bu belirgin fark, Selim’i yalnızlığa iten sebeplerin anlaşılmasında önemli bir unsurdur. Çalışmanın amacı, bu zıtlıktan yola çıkarak kurgulanan toplumsal yapı içindeki ideoloji farklılığı, toplum tarafından ötekileştirilme gibi odak figürü yalnızlığa iten nedenlerini irdelemek ve bu durumun sonuçlarının Selim’in kişiliği üzerindeki etkilerini ortaya çıkararak yapıttaki “*birey-toplum*” ilişkisinin nasıl yansıtıldığını değerlendirebilmektir.

II. BİREYİ YALNIZLIĞA GÖTÜREN NEDENLER

Selim Balıkçı’yı yalnızlığa iten en önemli etmenlerden birisi içinde bulunduğu toplumla çatışmasıdır. Kendini içinde yer aldığı topluma ait göremeyen, görmek istemeyen, toplumla çatışan odak figür bu uyuşamama sonucunda yalnız kalmış, toplum bireyi bir anlamda yalnız kalmaya sürüklemiştir. Odak figürün yalnızlığında etkili olan toplumsal değerlerin özünde bireyin toplumla türlü nedenlerden dolayı uyuşamaması yatmaktadır.

a) Toplum Değerleriyle Uyuşamama

Selim, yozlaşmış diye nitelendirdiği İstanbul kentinde insanî değerleri temsil ettiği için, topluma uyum sağlamayı başaramamaktadır. Kent insanının doğadan kopması ve paranın toplumda her geçen gün daha da önem kazandığı bu dünyada yaşamak zorunda kalması, sevgi ve dostluk gibi değerlerin de körelmesine yol açmıştır. Selim kendi değerlerine bu denli zıt bir evrende yaşamaktan dolayı mutsuzdur:

“İnsanlar bu kadar korkmasalar, bu kadar zalim olurlar mı, bu kadar birbirlerine düşmanlık eder, birbirlerinin böylesine kuyusunu kazarlar mı, insan öldürürler mi, birbirlerine böylesine kıyar, köle eder sömürürler mi...” (Kemal, 27)

Betimlemeler yoluyla okuyucuya aktarılan çürümüş İstanbul coğrafyasına karşılık olarak Selim, toplumun huzur ve barış içerisinde yaşayabileceği, ahlaki değerlerin yeniden önem kazanacağı bir ütopyanın hayalini kurmaktadır. Ancak gerçek dünyanın hayalinde düşlediği gibi saf ve masumane olmadığını fark edince, ona göre bir hayli “kirlenmiş” olan bu uzamın insanıyla da uyum sağlayamamıştır.

Selim’in toplumun kendinden gayrı geri kalanıyla anlaşamamasının en büyük etmenlerinden birisi, paraya eleştirdiği bu düzenin insanları kadar önem vermemesidir. Hayatta başarılı ve saygı duyulan bir birey olma yolunun zenginlikten geçtiği yanılgısına kapılan kent insanının gözü, bu uğurda doğayı katledecek ve çevresindekilerin haklarını yok sayacak kadar dönmüştür. Romanın yardımcı figürlerinden Halim Bey Veziroğlu, Selim’in dürüstçe arsa satın alma isteğini sürekli alaya alışı ve İstanbul’daki her türlü kaçak maldan sorumlu oluşuyla, materyalist değerlerle yozlaşan kesimin bir parçası olarak sunulmakta ve Selim’in dahil olmayı istemediği, kaçtığı yozlaşmış toplumsal yapıyı temsil etmektedir: *“Halim Bey Veziroğlu çok sıkı ellidir, bir kuruş için ölür gerektiğinde. O milyoner sosyete salonlarının başkonuğu ve en saygıdeğer kişisidir.” (Kemal, 288)* Veziroğlu, sırf Selim’in mesleğini hor gördüğü ve kendi seviyesine denk bulmadığı için Selim’in arsayı alma isteğini, getirdiği miktar uygun olsa bile her seferinde reddetmektedir. Zengin olmak uğruna İstanbul şehrini kaçak silahlarla dolduran ve toplumdan saygı gördüğünü hissedebilmek için kendisine “Bey” denilmesini şart koşan Veziroğlu ile Selim’in yaşadığı anlaşmazlık, odak figürün iç monologları aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır: *“Bu adamı öldürmek, onun pis vücudunu şu dünyadan kaldırıp, güzel dünyamızı arıtmak gerekir.” (Kemal, 289)* Veziroğlu’nun

Menekşe'deki gecekonduları kendi yapacağı projeler için yıkması ve orada yaşayan onlarca insanı evlerinden etmesi de, zengin ve saygın olma hedefine ulaşmak adına kendisi dışındaki hayatları yok saydığı bir başka örneğidir. Selim'in parayla ilişkisi olmadığı bir başka kanıtı ise Zeynel'i Yunanistan'a kaçırdığında kendisine teklif edilen yüklü miktardaki parayı reddetmesidir. Zeynel, parayı banka soyarak elde etmiştir ve bu paranın, başka insanların emeğinin çalınarak kendisine sunulduğunun bilincinde olan Selim, haksız yollarla alınmış bu miktarı kabul etmemiştir. Yozlaşmış kent insanının uğruna bir başka cana kıydığı ve insani olguları hiçe saydığı bu toplum yapısında Selim Balıkçı, iyiliği ve dürüstlüğü savunduğu için topluma ayak uyduramamıştır.

Selim'in toplumla uzlaşamamasının bir diğer nedeni ise içinde yer aldığı toplumun her türlü insanî ve ahlakî değerlerinden mahrum olmasıdır. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri Selim'in yaşadığı yer olan Menekşe halkının bu yerde anasız babasız, gariban bir biçimde büyüyen Zeynel'e çocukluk yıllarında ettiği zulümdür:

“Ne iş buyururlarsa gülümseyerek, sanki bu işi bu dünyada ondan başka yapacak kimse yokmuş gibi yapıyordu. Menekşede bunca yıl kaldı da bir tek kişinin bir isteğini geri çevirmedi (...) Zeynelin bütün bu çabalarına karşılık, üstelik de herkes ya alttan alta, ya da yüzüne karşı onunla alay ediyordu.” (Kemal, 107 – 108)

Zeynel'in iş gücünden faydalanmak isteyen Menekşe halkı, onunla alay etmekle kalmamış, sırf eğlence olsun diye Menekşelilerden biri Zeynel'in elini derisinden koparırcasına ezmiş, kış soğuşunda onu dışarıda bırakmışlardır. Halkın bu insanlık dışı tavırlarını tasvip etmeyen Selim ise Zeynel'e elinden geldiğinde yardım etmiş, karnını doyurmuş ve Zeynel'in memleketinde kaybettiği babasının yerini doldurmuştur. Selim'in toplum yapısında eleştirdiği bir başka öge ise insanların adalet kavramını yitirmiş olmalarıdır. Zeynel'in komşu mahallede yaşayan Zühre Paşalı adlı evli bir kadınla girdiği cinsel ilişkiden sonra kocası Zühre Paşalıyı

öldürmüş, polise de bu cinayeti Zeynel'in işlediğini söylemiştir. Mahalle halkı ise cinayeti işleyen asıl kişiyi görmesine rağmen sessizliğini korumuş, suçun Zeynel'in üstüne yıkılmasına izin vermiştir. Suçsuzluğunu kanıtlamanın imkansızlığını gören Zeynel ise, çareyi bir kez daha kaçmakta bulmuştur. Her zaman adaletin savunucusu olmuş olan Selim için, insanların güçlü olanın yanında yer alabilmek adına dürüstlüğü feda ettikleri bir ortamda bulunmak dayanılmazdır. Toplumun normalde sahip olması gereken ahlaki değerlerden yoksun bırakılması, hala bu değerlere inanan Selim'in içinde bulunduğu toplumla çatışma yaşamasına sebebiyet vermiştir.

b) Toplum Tarafından Ötekileştirilme

Selim Balıkçı'nın bir birey olarak toplumla yaşadığı çatışmalar sonucu eleştirilen bu büyük yapılanma kendine dâhil olmayan bireyi ötekileştirmiş, onu dışlayarak yok saymıştır. Selim'i tanıyıp anlamadan onun hakkında yapılan dedikodular, toplumun Selim hakkında asılsız bir fikre sahip olmasına neden olmuş, bu durum da Selim'e karşı dışlayıcı tavırları doğurmuştur. Menekşe halkıyla yaşadığı ideoloji farklılığından kaynaklanan çatışmaya toplumun ötekileştirici tavırları da eklenince, Selim iyice kabuğuna itilmek durumunda kalmıştır.

Selim'in mahalleli tarafından ötekileştirilmesinin yapıttaki en belirgin örneği, onun doğaya beslediği tarif edilemez sevginin alaya alınmasıdır. Selim, insanoğlunun içinde yaşadığı doğanın tıpkı küçük bir çocuk gibi bakıma ve sevgiye muhtaç olduğunun bilincindedir. Ona göre insanın hayatta kalabilmesi doğaya bağlıdır, doğanın tahrip edilmesi insana felaket getirir. İnsanın, kendisinden hiçbir nimetini esirgemeyen doğaya karşı nankörlük derecesinde davranışlar sergilemesi, el üstünde tutması gerekirken doğayı yok edici bir tutum alması Selim'in eleştirdiği bir durumdur:

“Umutsuz olan, nankör olan insandır. Dünyanın güzelliğini yadsıyan artık salt yaşamının tadına varamayan insandır, altında yaşadığı göğü, üstünde gezdiği toprağı, akan suları göremeyen insandır. Görkemli doğa ortasında görmeden dolaşan, bakarkör olan insandır.” (Kemal, 36)

Selim’in doğa sevgisi, yunus familyasıyla arasındaki ilişki aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Her balığa çıkışında teknesinin yanına gelen ve adeta kendisiyle konuşan yunus familyasını, hiçbir insanı sevmediği kadar çok sevmektedir. Yunus sembolüyle okuyucu karşısına çıkan doğa ise, toplumun diğer fertlerinin aksine kendisine gereken ilgiyi gösterdiği için Selim’i aynı oranda sevmektedir:

“Selim Balıkçı hiçbir insandan, anasından, babasından, savaşta diz dize oturup düşmana kurşun salladığı savaş arkadaşlarından, bir kimse bütün bunların dışında, bir tek insan, kardeşlerinden, canlarını kurtardığı balıkçılardan, hiç kimseden şu koskoca üç metre boyundaki yunustan gördüğü sevgiyi görmedi.”

(Kemal, 36)

Selim’in toplumla yaşadığı sorunsalın temelinde de bu gerçeklik yatmaktadır. Selim’in benliğini oluşturan değerlerin toplum tarafından hor görülmesi onu içinde yaşadığı toplumda öteki haline getirmiştir. Menekşe halkı, doğayı insanın para kazanması için yaratılmış bir unsur olarak görmekte, bu sebepten ötürü de doğadan dilediğince yararlanmakta bir sakınca görmemektedir. Farklı olanı bünyesinde barındırmak istemeyen dar görüşlü toplum yapısı, genel algıya karşı çıkan Selim’i dışlama yoluna gitmiştir. “Yunusa sevdalanan” ve “balık adam” gibi ibarelerle anılan Selim, mahallelinin alay konusu haline gelmiştir. Bu durumun devamı niteliğinde, Selim’in yunus avlarına karşı aldığı tavra karşı mahallelinin verdiği tepki de ötekileştirici boyuttadır. Selim, yunusların materyalist çıkarlar uğruna aşırı avlanılmasının, ileride insanoğlu için felaketle sonuçlanacağını bilincindedir: “Deniz size küsecek, deniz bize

küsecek, bu yaptığımız kötülükten sonra deniz bize bir çaç a bile vermeyecek... Deniz bize küsecek...” (Kemal, 50) Selim hükümetteki ilgili kişilere şikâyetini bildirmesine rağmen bir çare bulamamış, üstüne üstlük çevresi tarafından da hor görülüp aşağılanmıştır:

“Kim?”

“Başımıza deniz yağdıran.”

“Kim?”

“Denizi kurutan.”

(...)

“Kim?”

“Yunusla çiftleşen adam.” (Kemal, 50)

Yunus avlarının mahalleyi eskisinden daha zengin yapacağına inanan toplumun dayatmasına aykırı davranan Selim, avların durdurulmasına karşı verdiği mücadelede tek başına kalmıştır. Selim’in doğaya karşı beslediği masumane sevgi, yozlaşmış toplumun tekdüze düşünce yapısınca alaya alınmıştır. Selim’in ağırbaşlılığının mahalleli üzerinde yarattığı korku dolayısıyla yüzüne karşı bir şey söylemeye cesaret edemeyen halk, çareyi arkasından konuşmakta ve iğneleyici lakaplar takmada bulmuştur. Toplum, Selim’e aldığı tavır ve hakkında söyledikleri aracılığıyla Selim’i ötekileştirdiğini ortaya koymuş, bunu farkında olan Selim ise çözümü, hayatını yalnız bir birey olarak sürdürmekte bulmuştur.

Selim’in toplum tarafından ötekileştirilmesinin bir diğer nedeni ise, mahallede hiç kimsenin olamayacağı kadar yürekli olmasındandır. Yapıtın giriş bölümünde, romanın yan figürlerinden Zeynel, kendisine olduğu kadar herkese zulmetmesiyle bilinen İhsan’ı vurmuştur. Mahalleli, elinde silahla kahveden içeri dalan Zeynel’i görünce, bir anda bu çocuğa çektirdikleri eziyetleri hatırlamış ve kendi kaderlerinin İhsan’ınki gibi olmasından korkmuşlardır. Aralarında sadece Selim hiçbirisinin gösteremediği cesareti göstermiş ve Zeynel’e olan tepkisini dile getirmiştir: “*Hak tuuuu, dedi Selim, Zeynelin yüzüne kocaman bir tükürük attı. Bir daha, bir daha tükürdü. Tükürüğü Zeynelin suratında kırbaç gibi şaklıyordu.*” (Kemal, 8) İnsanlıklarını kaybetmiş olan mahalle halkı, kendilerinin asla

yapamayacağı bu davranış karşısında, Selim'in onların dünyasına ait olmadığı bir kez daha anlamış, dedikodu ve aşığılama yoluyla Selim'i dışlamışlardır.

*“İsteseydi, Zeynel daha tetiğe çökmeden, o uzanır tabancayı elinden alabilirdi.
(...) İhsanı öldüren Zeynel değil, Selim Balıkçıdır, dedi yine Süleyman. Remzi
kapıdaydı, hışımla içeriye girdi. Bütün kahveyi ekşi bir şarap kokusuna boğdu:
“Ulan Allaktan korkun be, bu kadar da iftira olur mu, ulan Allahsızlar be!”
diye bağırdı.” (Kemal, 15)*

Kendileri korkudan tir tir titrerken Selim'in büyüklüğüyle Zeynel'i küçük düşürmesinden ötürü, mahalleli onun bu davranışını tüm suçu kendisine yükleyerek göz ardı etmeye çalışmıştır. Selim'in sahip olduğu ilkeleri anlayamayan ve farklılığı kabul etmeyen toplum, onu kendinden uzak tutmuş, Selim'i olduğu gibi kabul etmek yerine kolay olanı seçerek onu dışlamıştır, ötekileştirmiştir.

III. BİREYİN YALNIZLIĞININ SONUÇLARI

Selim Balıkçı, içinde bulunduğu toplumla yaşadığı ideolojik anlaşmazlıklar ve yüzleştiği ötekileştirici tavırlar nedeniyle adeta yalnız yaşamaya mahkum edilmiştir. Bu yalnızlığının sonuçlarını ise kendini toplumdan soyutlama, topluma ayak uydurmaya çabalama ve çöküşten meydana gelen üç ana grupta incelemek mümkündür.

a) Kendini Toplumdan Soyutlama

Selim Balıkçı, hayalini kurduğu, yapıtın konu aldığı uzamda artık bir ütopya olarak nitelendirilebilecek olan saf ve güzel dünyanın gerçek hayatla hiçbir ilgisi olmadığını keşfedince, tepki olarak kendini toplumdan soyutlamayı tercih etmiştir. İnsanlardan

uzaklaşarak kendini doğaya, yani denize vermiş, yozlaşmış İstanbul kentinde bulmayı başaramadığı, temiz kalmış olan dünya hayalini gerçekliğe yeğlemiştir.

Selim, kendisini kabul etmeyen toplumu oluşturan şehir insanına küsmüş, dostluk ihtiyacını ise yunuslarla arkadaş olarak gidermiştir. Menekşe'ye ilk geldiğinde, buradaki insanların klasik şehir insanı tiplerinden farklı olduklarını ummuştur, ne var ki mahalleli ümitlerini boşa çıkarmış, tipik bir yozlaşmış şehir insanı olduklarını kanıtlamıştır: “*Şehre bakalım, uğultusunu dinleyelim, bak nasıl kudurmuş ortalık, kudurmuş bir canavar gibi uyanıyor şehir.*” (Kemal, 80) Verilen alıntıda İstanbul’la canavar arasında bir benzetme yapılması, Selim’in bu şehrin insanını insanlıktan çıkmış ve vahşileşmiş olarak gördüğünün kanıtıdır. Selim, mahallelinin arkasından yaptığı dedikoduların da farkındadır, ancak onlardan farklı olduğu için bu dedikodulara cevap vermemiştir. Bunun üzerine Selim, çareyi mahalleliye, insanlara küsmekte bulmuştur:

“Değil Kumkapıyla, Kumkapılı balıkçılarla da selamı sabahı kesti Selim Balıkçı. Menekşeye gitti, oranın adamı da Kumkapının adamı gibi çıktı, dedikodu yaptılar, arkadan attılar yüze güldüler, bir gün iki gün, baktı ki Selim olmayacak, kendine bir kabuk yaptı, kale gibi, kabuğuna çekildi, muhkem.”

(Kemal, 47)

İnsanlarla olan bağını en alt seviyeye indirmesi, Selim’in doğaya açılmasına fırsat vermiştir. Yapıtta yunus, saflığı temsil etmekte olup, Selim’in yunuslara bağlanması onun insanlığı unutmuş insanlardan kendini koruma çabasının göstergesidir.

“Yunuslarla arkadaşlığı uzun sürdü Selim Balıkçının. Yunuslar gariban Selim Balıkçıyı da familyalarına aldılar, onu kendilerinden birisi saydılar. Birbirlerine dertlerini söylediler, birbirlerinin derdini dinlediler. Yunuslar onu görünce yürekten, candan gülüyorlardı.” (Kemal, 35)

Yunuslar betimlenirken olumlu anlam taşıyan sözcüklerin seçimi de, Selim'in yunuslarla olan dostluğunun, çıkar ilişkisine dayalı şehir insanının birbirleriyle olan ilişkilerinden çok daha temiz ve kalıcı olduğunun belirteçidir. Yapılan alıntıda Selim için kullanılan “*gariban*” ifadesi ise, mahalle halkı tarafından hor görüldüğü için yalnızlaştığı gerçeğine işaret etmektedir. Selim yunusların yoldaşlığından memnundur, nitekim insanlarda bulamadığı doğallığı onlarda bulmuştur. Yaşam algısı toplumunkinden farklı olan Selim’i anlayan bir tek yunuslardır. Çevresine uyum sağlamayı başaramamış olan Selim, kendi değerlerinden ödün vermemek adına kendini dışarıda tutarak doğaya sığınmıştır.

Selim Balıkçının kendi içine kapanmasının bir diğer sonucu ise, gerçeklikten kopuk olarak , hayal dünyasında yaşaması şeklinde okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Selim’in düşünmekten başka şansı yoktur, nitekim gerçek hayatta umduğu gibi bir hayat bulamamıştır. Selim’in kurduğu düşlerde yaşadığının yapıttaki en belirgin örneği, Cerrahpaşa’da kendisiyle ilgilenen hemşireyle mutlu bir gelecek kurmayı arzulamasıdır. Askerken girdiği bir çatışma sırasında vurulması üzerine Cerrahpaşa’ya kaldırılan Selim, “*mavi ela gözlü*”, “*gül kokulu*” hemşireye ilk bakışta aşık olmuştur:

“Günler geçiyor, ben iyileşiyorum, yalvarıyorum Allaha, elimi ellerinin arasına alıyor, her gün üç saat, gözlerini mavi kocaman, bir çiçek gibi açmış, yani çiçek demek gerek, soluğu mis kokulu, yani gül demek gerek, yüzüme vuruyor, ben yalvarıyorum Allaha, beni çabuk iyileştirme hay Allah, diyorum.”

(Kemal, 86)

Hastaneden taburcu olduktan sonra adını bile bilmediği bu hemşireyi bir daha hiç görmemiştir. Yıllar boyu onun özlemi ve hayaliyle yaşamış ancak bir daha Cerrahpaşa’ya onu görmek için gitmeye cesaret edememiştir. Bunun sebebi ise, hemşireye istediğini tahmin ettiği gibi lüks bir hayat sunamayacak olmasındandır. Selim, şehirlinin para odaklı yaşamını hiçbir

zaman tasvip etmemiş, uzak durmuştur. Hemşirenin de bu nedenden kendisini reddetme olasılığından kormaktadır:

“Bir daha nasıl, nasıl geçerdim oranın kapısından bu halimlen, bu serseri Selim Balıkçıylan, bu eşkiya, bu meteliksiz, bu balık kokan, bu berbat, bu deli, bu azgın, bıçkın, küfürbaz, kokoz, evsiz barksız, üstsüz başsız halimlen...”

(Kemal, 87)

Hemşireye kavuşmayı beceremeyen Selim, onun hayaliyle yaşamaya kendini alıştırmıştır. Düşlerinde hemşireyle mutlu bir aile olduklarını hayal etmiş, asla sahip olamayacağını bildiği hayatı düşünerek kendini avutmuştur. Toplumdan asla görmediği sevgiyi hemşireden gördüğünü kurgulamış, onu ötekileştirmeyen, olduğu gibi kabul eden bir insanla tanıştığını ancak hayallerinde görebildiği için, rüyalarını gerçeğe tercih etmiştir. Düşüncelerinde hemşireyi idealleştirmiş, onun tam da aradığı gibi bir kadın olduğuna kendini inandırmıştır. Selim Balıkçının hemşireyle olan hayalleri iç diyaloglar aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır: *“Olmaz,” diyordu Selim. “Olur mu hiç. Bin yıl geçse de, sen beni bekliyor musun, beklemiyor musun?”* **“Bekliyorum.” (Kemal, 147)**

Selim’in duygularına karşın, hemşirenin ona karşı beslediği birtakım hisler olup olmadığı ise yapıtta belirsizdir. Nitekim *“Selim, diyor, Selim, Selim, Selim, Seliiiiim, yaktın beni, yaktın, beni böyle buralarda bırakıp nereye gidiyorsun, Seliiiiim, belki de bağırmadı arkamdan böyle, belki de ağlamadı, ben öyle duydum, belki de elimi... Yok, yok, yok, tuttu... Sıcacık, sıcak, sıcaklığı daha elimde...”* **(Kemal, 86-87)** ifadesi de, en başından beri her şeyi Selim’in, bu yalnızlık içerisinde, kendisini anlayan birisini bulmuş olma ümidiyle kurguladığı tezini destekler niteliktedir. Selim, içinde bulunduğu uzamda kendi düşünce yapısına uygun birisini bulamadığı, aksine bu nedenden ötürü sürekli uzaklaştırıldığı için, her şeyin gönlünce olduğu düşlerinde yaşamayı seçmiştir.

b) Topluma Ayak Uydurmaya Çabalama

Selim'in toplumdan gördüğü uzaklaştırıcı tavır, dayanamayacağı bir noktaya varınca, çözüm olarak toplumun diğer fertleri gibi davranmaya çalışmıştır. Onlar gibi olursa, kendisinin mahallelinin arasına dahil olmayı başaracağını, mutlak yalnızlığının da sona ereceğini düşünmüştür. Ne var ki, benliği, bu farklı düşünce yapılarını kabul etmemiştir ve Selim, eski haline geri dönmüştür.

Selim'in yalnızlığından bıkararak topluma dâhil olma çabasının yapıttaki en belirgin örneği, yunus avlarına en başında karşı çıkmasına karşın, kurgu ilerledikçe bu avlara katılma isteğidir. Selim, aşık olduğu hemşireyle birlikte içinde yaşayabileyeceği, yıllar boyu hayalini kurduğu köşkü satın alabilmek için para biriktirmiştir, ancak Veziroğlu'nun sürekli onu reddetmesi nedeniyle, yeteri kadar paraya sahip olabilmek için çırpınmıştır. Materyalist değerler uğruna yunus avına karşı çıkmış olan Selim, bu avın başını çekenlerden Teslim Reis'le konuştuğundan sonra fikrini değiştirmiştir:

“Kaynatsa kaynatsa yağları, altı ay sonra, ne altı ayı, iki üç ay sonra muradına eremez miydi? Nasıl olsa Marmarada yunus kalmayacaktı, ne edip, ne yaparsa yapsın kendi familyasını da uzak değil, tez günde bu canavarlar öldürecekti. (...) İnsan mademki balıkçı yaratılmış, denizde babası gezse de öldürecek... (...) Bu fırsatı da öteki fırsatlar gibi, ben insan olacağım diye, insan kalacağım diye kaçırsan, ölünceye kadar sen bir daha muradına zor erersin Selim, Selim, Selim Balıkçı, balıkçı Selim!” (Kemal, 54)

Selim'in yunus avlarına ilişkin iç monologlarından verilen alıntıda, yunus avlayanlar için kullanılan “canavar” ifadesi, bu kişilerin insanlıktan çıktığını ifade etmekte olup, Selim'in de onlar gibi olma çabası yalnızlığından kaynaklanmaktadır. “İnsan kalmak” uğruna, bir insanın doğal gereksinimlerinden olan kabullenme isteğinden mahrum bırakılarak yaşamak zorunda

kalmış olan Selim, ilkelere bağlı kalmanın bu hayatta hiçbir getirisi olmadığını kavramış, “mutlu” bir hayat sürebilmek için gerekli olan faktörün para olduğunu acı deneyimler sonucu anlamıştır. Yaşar Kemal’in yapıtta kullandığı ironi de budur, insanın hayallerine kavuşması, dostluklar edinmesi, bir sosyal gruba ait olabilmesi için para bir zorunluluktur, kısacası “insancıl” bir yaşam için para vazgeçilmezdir. Öte yandan para, insanı yozlaştıran, onun insanlığını elinden alan bir unsurdur. İnsanoğlunun içinde bulunduğu bu ikilem Selim üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Selim de kolay olanı seçmeye karar vermiş, topluma karşı asla kazanamayacağı bir mücadele vermektense ona ayak uydurmayı daha mantıklı bulmuştur.

Selim Balıkçı, sıradan olmak yolunda karar vermiş olsa da, kişiliği el vermediğinden topluma uyum sağlamada başarısız olmuştur. Kahvede, eyleme geçirmek üzere olduğu bu düşüncesini mahalleyle paylaştığında, kimse onu ciddiye almamıştır: “*Sen Selim Balıkçısın, sen kendini öldürmeden yunus balığı, bir tek yunus balığı öldüremezsın.*” (Kemal, 61) Selim’i uzun zamandan beri tanıyan mahalleli, onun bir tek yunus bile öldüremeyeceğinden adı gibi emindir, nitekim Selim’in yunus öldürebilecek kadar alçalamayacağını hepsi bilincindedir. İçinde biriktirdiği hırsıyla denize açılan Selim, başka bir balıkçının yunusları öldürüşüne tanık olunca, kendisinin yunusa ufacak bir zarar bile veremeyeceğini anlamış ve vazgeçmiş, sadece katledilen yunusları izlemiştir: “*Tüfeğin patlamasına birlikte boğazlanmakta olan bir çocuğun çığılığı duyuldu. Bir tüfek, bir kurşun sesi daha... Bir çocuk daha boğazlanıyordu.*” (Kemal, 68) Verilen alıntıda yunuslar için yapılan çocuk benzetmesiyle, şehir insanı için yapılan canavar benzetmesi arasındaki zıtlık, yazarın mesajını aktarmak için yapıtta kullandığı yapı taşlarından birisidir. Selim için, saflığı simgeleyen yunusu öldürmek kendi karakterini yok etmekle eşdeğerdir, nitekim Selim de yunus gibi kirlenmemiştir, bu nedenden ötürü de kendi benliğine bu denli zıt olan “canavar” şehir insanı gibi olamamıştır. Yalnız kalmamak adına kendi değerlerinden ödün vererek, toplumun olmasını beklediği gibi bir insan olmayı deneyen Selim, bu fikrinden cayarak yalnızlığı ideallerinden ödün vermeye yeğlemiştir.

c) Suç ve Çöküş

Selim Balıkçı, yalnızlığı sonucunda tutarsız davranışlar sergilemeye başlamış, iyice kabuğuna çekilerek herkesin yaklaşmaya korktuğu bir hal almıştır. İçinde bulunduğu karmaşık ruh hali, Selim'i, kendisine zıt düşen düşünce yapısını temsil eden iki figürü, Zeynel Çelik ve Halim Veziroğlu'nu öldürmeye itmiştir. Zeynel'in hayali onu hiç yalnız bırakmadığından, intihara teşebbüs etmiş, Veziroğlu'nu da vurduktan sonra, kendisini istemeyen bu mahalleye bir daha hiç dönmek üzere denize açılmıştır.

Selim, yozlaşmış bu şehirde eski kimliğini yitirmiş olan Zeynel'i boğarak öldürmüş, bu olay sonucunda da tahmin edemeyeceği kadar pişmanlık duymuştur. Zeynel, kendisini Yunanistan'a kaçırmayı için Selim'e sığınmıştır, Selim de Zeynel'in İstanbul'un gördüğü en azılı çete lideri olarak anılmasına rağmen ona yardım etmeyi kabul etmiştir. Selim bütün iyi niyetiyle, Zeynel'in ona atfedilen suçları işlemediğine inanmak istemiştir. Zeynel ise tüm yolculuk boyunca işlediği suçları ballandıra ballandıra anlatmıştır, hatta işlemediği suçlar üretmiştir, bu yolla Selim'i korkutup kendisine zarar vermesini engellemeyi amaçlamıştır. Amacı ters tepmiş, Selim'in içinde, kendisini hor gören şehirlie karşı nefreti büyümüştür. Zeynel dayanamayıp Selim'in boğazına yapıştığı an ise, hiç tereddüt etmeden Zeynel'i alt etmiştir. Bu durum, Selim'le şehirli arasındaki savaşı simgelemektedir, Zeynel'i öldürerek bir bakıma doğayı kirleten, kendisini ötekileştiren şehirliden intikamını almıştır. İşlediği suçun pişmanlığını çekerken kendini haklı çıkarmaya da çalışmıştır:

“Yani öldürdüysem ne oldu, diyordu bazan de... Şu dünyadan bir mikrop eksildi. O da İhsanı, Bebektekileri, Beşiktaştaki kadını, Unkapanındaki lise öğrencisini öldürdü. Daha kim bilir kimi öldürdü. Daha kim bilir kimleri öldürecekti.” (Kemal, 374)

Selim bir yunusu bile öldüremezken, bir insanı, hem de çocukluğundan beri tanıdığı birisini öldürmüş olmanın dehşetiyle kendinden utanmıştır. Her ne kadar Zeynel çarpık sistemi temsil etmiş olsa da, Selim'in kişiliği bir cana kıymış olmanın ağırlığı altında ezilmiştir:

“O gün bugündür aynaya da bakamamıştı, oysaki Selim Balıkçı aynada kendisine bakmayı çok severdi. (...) Hele ellerine hiç bakamıyordu. (...) Zeyneli boğarken bir kan damlası da akmış gelmiş elinin üstüne düşmüştü. İşte bu sıcak sıvı iğrendiriyordu onu. Aklına düştükçe öğürerek kusacağı geliyor, içi altüst oluyordu.” (Kemal, 371 – 372)

Yalnızlığı ve şehir insanına olan tepkisi yüzünden işlediği bu suç, bugüne kadar beyaz kalmayı başarmış olan Selim'de büyük bir leke olarak kalmış, Selim bunun etkisinden kurtulmayı başaramamıştır.

Zeynel'i öldürüşünün ardından psikolojik bir çöküş yaşayan Selim, en sonunda intihara teşebbüs etmiş, mahalleyi terk etmeden önce, bu sefer neye kalkıştığının bilincinde olarak, birisini daha öldürmüştür. Selim'in içinde bulunduğu durum onun için dayanılmaz bir noktaya ulaşmıştır. Hayatı boyunca hep öteki muamelesi görmüş, bunun sonucunda da kabuğuna çekilmek zorunda kalmıştır. Toplumun ona sistematik olarak uyguladığı baskının üzerine Zeynel'i öldürmüş olmanın verdiği pişmanlık eklenmiştir. Büyük gayretler sonucu aldığı köşkte ise hemşireyi beklemiş, gelmediğini anlayınca iyice hayattan ümidini kesmiştir: *“Bitkisel bir yaşamdaydı. Dünyada her bir şeyle ilişkisini kesmiş, koklamayı, duymayı, acımayı, sevmeyi her şeyi unutmuş gitmişti. Boşluktan da beter bir boşluğun içindeydi.”(Kemal, 405)* En sonunda teknesinde kendisini vurmuş, durum diğer balıkçılarca keşfedilince Cerrahpaşa'ya kaldırılarak kurtarılmıştır. İntihar teşebbüsü başarısız olan Selim, yaşadığı uzama son bir katkısı daha olabileceğinin farkına varmıştır. Zeynel'den çok daha beter işlere kalkışmış, halkın bütün varlığını emmiş, materyalist değerlerin asıl temsilcisi olan

Veziroğlu'nu öldürerek, hem kendi yalnızlığında büyük bir rol oynayan bir unsuru ortadan kaldırmış olacak, hem de şehir insanına karşı küçük de olsa bir galibiyet kazanmış olacaktır. Zeynel'i öldürürken daha çok kendini savunmuştur, ancak bu sefer girişeceği eylemin bilincinde olarak hareket etmiştir. Hiç tereddüt etmeden Veziroğlu'nu öldürmüştür, ardından da ait olduğu yere, denize açılmıştır. Böylece hiçbir zaman ait olamayacağı, kendisini hep uzaklaştırmış olan şehirden uzaklaşmıştır.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada, yozlaşmış ve tüm insanı değerlerini kaybetmiş olan İstanbul kentiyle, şehrin materyalist amaçlar uğruna feda ettiği bu değerleri korumayı başarmış olan Selim Balıkcı'nın yaşadığı çatışma ve bu durumun sonucu doğrultusunda Selim'in yaşadığı yalnızlık ele alınmıştır. Toplumla yaşadığı görüş farklılığı, Selim'i kendi içinde birtakım ikilemler yaşamaya ve yalnız bir şekilde hayatını sürdürmeye mahkum etmiştir.

Selim'i yalnızlığa iten etmenler, toplum değerleriyle uyşamama ve toplumun uyguladığı ötekileştirici politikadır. Yunusların balıkçılar tarafından avlanması örneğinde, Selim gerçekçi bir tavırla bu katliamın insanlık için bir felaketle sonuçlanacağını öngörmüş, diğerlerini uyarmaya çalışmıştır. Ne var ki Selim, şehir insanının para tutkusu ve "*Ben öldürmezsem başkası nasıl olsa öldürecek.*" şeklindeki duyarsız düşünce yapısını yenmeyi başaramamıştır. Selim, her zaman dürüst, mert ve yiğit oluşu, mahallelinin yetim Zeynel'den esirgediği sevgiyi ona gösterişi, adaleti savunuşu gibi özellikleriyle öne çıkmıştır. Toplum ise kendi fikirleriyle örtüşmeyen bir karaktere sahip olan Selim'i kabullenmek yerine onu ötekileştirmiş, içinde bulunduğu uzama yabancı hale getirmiştir. Tüm bu etmenler Selim'in toplumdan kopuk yaşamasına neden olmuştur.

Yaşadığı yalnızlığın Selim'e geri dönütleri ise toplumdaki soyutlanma, topluma dahil olmaya çabalama ve çöküş olmuştur. Çevresindeki insanların kendisinden çok daha farklı olduğunu fark eden Selim, çareyi insanlara küsmekte bulmuştur. Bu durum da insanda bulamadığı dostluğu yunuslarda aramasına yol açmıştır. Kendini dış dünyadan soyutlamış, sadece yunuslarla konuşmaya başlamıştır. Hayalini kurduğu ütopyik dünyasını gerçekte bulamadığı için, düşlerinde yaşar olmuş, kendisini olduğu kabul eden bir kadın düşlemiştir. Cerrahpaşa'da gördüğü hemşireyi de bu bağlamda idealleştirmiştir. Yalnızlığı dayanılmaz duruma geldiği zaman ise, şehir insanı gibi duyarsızlaşmaya karar vermiştir. Aniden yunus avlarına katılma isteği bunun bir örneğidir; ancak içinde koruduğu insanlığı buna izin vermemiş, Selim'i daha da yalnızlığa itmiştir. İçinde yaşadığı çatışma ise, yapıtın sonunda Zeynel'i ve Veziroğlu'nu öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Asla şehir insanı gibi olamayacağını idrak eden Selim, yalnızlığı insanlıktan çıkmaya tercih etmiş, İstanbul'a bir daha dönmek üzere kendisini hep kollamış olan denize açılmıştır.

Selim'in yalnızlığının incelenmesinde, yazarın deniz ve kara insanı arasında yarattığı zıtlıktan yola çıkılmıştır. Nitekim Selim'in toplum tarafından kabul görmemesinin nedeni, iki farklı düşünce yapısı arasındaki uçurumdur. Yazarın bu zıtlığı belirginleştirmek adına kullandığı semboller, betimlemeler, özellikle de Selim'in iç monologları, yapıtın iletisinin anlaşılmasında büyük bir rol oynamıştır.

V. KAYNAKÇA

Kemal, Yaşar. *Deniz Küstü*. 8. Basım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Ocak, 2014